

Knjiga prof. dr Jelene Erdeljan pod naslovom Slike monahinje Marije – Sveti novomučenici jasenovački u svetlosti Vaskrsenja svakako budi pažnju temom koja je nedovoljno obrađena u našoj naučnoj zajednici. Likovni prikazi ratnih stradanja nisu nepoznati na našem umetničkom prostoru, ali ikonopisački prikazi do sada nisu obrađeni. Iako se knjiga bavi umetnošću ikonopisanja i stradanjem u Jasenovcu, kao i pristupom monahinje Marije ovoj temi, ova publikacija zaslužuje i pažnju istoričara.

Monahinja Marija je, u svojim ikonografskim radovima, uspela da sublimira kolektivnu svest o patnjama i stradanju srpskog, jevrejskog i romskog naroda u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, prvenstveno u Jasenovcu, i da istakne pojedinačne primere mučeništva imenujući žrtve i stradalnike. Pored toga, na svojim ikonama je predstavila i pojedince koji su preživeli strahote genocida, prikazujući ih kao kontinuitet života i trijumf nad smrću, kao simbole trajanja srpskog naroda i pravoslavne crkve na tom prostoru, videvši ih istovremeno kao nezaobilazne svedoke tih događaja.

Monahinja Marija je s pravom videla Jasenovac kao paradigmu sveukupnog zločina genocida počinjenog na prostoru NDH i sveukupnog stradanja naroda na tom prostoru. Počinjeni genocid nad Srbima, Jevrejima i Romima u NDH je svoj najbrutalniji oblik dobio upravo u Jasenovcu. Stoga je i najveći broj ikona posvećen upravo njemu. Vešto oslikavajući ikone, ukrštajući poznata sećanja preživelih, postojeće narative o logoru i njegovim strahotama, dokumentarni materijal (prvenstveno fotografije), dosadašnja istoriografska saznanja, ikonički prepoznatljive logorske toponime, sa postulatima ikonografskog slikarstva i hrišćanskog učenja, uz zavidnu moć imaginacije događaja, monahinja Marija je ostavila likovno svedočanstvo savremenog pravoslavnog pogleda na svestremensko mučeništvo iskazano, ovog puta, kroz patnju i stradanje u Jasenovcu ili, šire gledano, u NDH.

Ikone monahinje Marije predstavljaju vredan segment kulture sećanja na gubitke srpskog, jevrejskog i romskog naroda, prvenstveno u Jasenovcu ali i šire, povezujući to stradanje sa Holokaustom i Samudaripenom koji su se istovremeno odigrali u Evropi, dajući nam tako predstavu o univerzalnom zlu protiv kojeg se treba boriti. Istovremeno, njene ikone bude nadu u opstanak, izbavljenje, pobedu pravde i pobedu svetlosti nad tamom.

dr Dragan Cvetković,

muzejski savetnik

Muzej žrtava genocida

(Republika Srbija)